Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Eylül 2017 21(3):1167-1179

Teori ve Uygulamada Görsel Düşünme Stratejileri

Şeyda ERASLAN TAŞPINAR (*)

Abstract: *Görsellerle çevrili olan dünyada insanların görsellerle kurduğu etkileşim ve ilişkiler görsel düşünme ve görsel okuryazarlık becerilerinin gelişimini gerekli kılmıştır. Görsel düşünme ve görsel okuryazarlığı ortaya çıkarmak için geliştirilen görsel düşünme stratejileri kişilerin sanat yoluyla eleştirel düşünme becerilerini uyararak bilişsel ve estetik gelişim sağlayan etkili bir yöntemdir. Bu çalışmanın amacı görsel düşünme stratejilerinin tarihsel gelişimi, kavramsal içeriği ve uygulama süreçlerinin literatüre dayalı olarak incelenmesidir. Çalışmada görsel düşünme stratejileri ile ilgili değerlendirmeler yapılmış, farklı araştırmalardan elde edilen sonuçlar ve yorumlar derlenerek tartışılmış, ilgili tespitler ve önerilere yer verilmiştir. Görsel düşünme stratejilerinin estetik gelişimi güçlendirmenin yanında görsel okuryazarlık, eleştirel düşünme, problem çözme gibi becerileri geliştirdiği ve öğrencilerin akranlar arasındaki işbirliğine dayalı etkileşimler içinde saygılı bir şekilde çalışması gibi olumlu birçok katkısının olduğu görülmüştür.*

Keywords: *Görsel Düşünme, Görsel Okuryazarlık, Eleştirel Düşünme, Görsel Sanatlar*

Visual Thinking Strategies in Theory and Practice

Öz: *People's interactions and relationships with visuals make developments of visual thinking and visual literacy skills necessary in the visual surrounded world. Visual thinking strategies that developed for generating visual thinking and visual literacy is an effective way Visual thinking strategies developed to visualize and develop literacy providing cognitive and aesthetic improvement by stimulating people's critical thinking skills through art. The purpose of this study, to examine of historical development, conceptual content and application processes of visual thinking strategies based on the literature. In the study, evaluations were made on visual thinking strategies, the different researcher's results and interpretations were compiled and discussed, put forth relevant findings and suggestions. Besides aesthetic development strengthening of visual thinking strategies, it has seen that visual thinking strategies improve skills such as visual literacy, critical thinking problem solving and also support students to work respectfully in interactions based on co-operation between peers.*

Anahtar Kelimeler: *Thinking, Visual Literacy, Critical Thinking, Visual Arts*

Makale Geliş Tarihi:23.08.2017
Makale Kabul Tarihi: 10.10.2017

*) Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü (e-posta: seraslan@atauni.edu.tr)

I. Giriş

Günümüz toplumunda görseller her alanda baskın bir uyaran olarak karşımıza çıkmakta ve görsellerle kurulan ilişkiler de gün geçtikçe karmaşıklaşmaktadır. İnsanlık tarihinin her döneminde iletişim için bir araç olarak karşımıza çıkan görseller artık hayatımızın her alanında yer almakta ve kullanılmaktadır.

Barnard (2010), görsel olanın en kapsamlı tanımını "insanlar tarafından üretilmiş, yorumlanmış, ya da meydana getirilmiş, işlevsel, iletişimsel ve/veya estetik amacı olan her şey şeklinde ifade eder (Akt; Akın, 2012). Görsellerle olan ilişkimiz kısaca "gözümüzü açarız ve görürüz" şeklinde herkesin kolayca yapabildiği bir yetenek gibi algılansa da bu yetenek o kadar basit ya da doğrudan olan bir eylem değildir. Geniş kapsamlı etkilere sahip olan görme eylemi anında gerçekleşir ancak alınan bilgileri yansıtmak ya da analiz etmek için zaman gerekir. Görselleri anlamlandırmak insanların dünyaya gözlerini açtıkları ilk günden itibaren başa çıkmaya çalıştıkları uzun ve bitmeyen bir süreçtir. Görseller zamanla anlamlandırılır, anlamlanan görsellerle yeni mesajlar oluşturulur ve bu mesajlar yoluyla meydana gelen görsel dil insanlar arasında etkileşimi sağlayan bir iletişim türü olarak gelişir. Görsel etki ve algı hakkında farkındalık geliştiren bireylerin toplum içerisinde görsel dile hâkimiyeti daha güçlü olacağından görsel okuryazarlık ve görsel düşünme gibi becerileri daha gelişmiş olur. Bu farkındalıkları sadece sanatçılar ve tasarımcılar gibi profesyonellerin ilgi alanı olarak görmek yerine herkesin hayatının içinde olması gereken bir alan olarak görmek gerekir. Aynı zamanda sanatçıların ve tasarımcıların oluşturdukları karmaşık görsel iletileri ve düşüncelerin etkili bir şekilde sunumunu anlamak insanların yaşantılarını ve seçimlerini etkileyebilen süreçlerdir. Bundan dolayı görsel farkındalığın günlük hayatta insanların karmaşık algılarını sadeleştiren bir unsur olarak da görülmesi gerekir.

Sanayi çağından bilgi çağına hareket etmiş ve ilerlemiş bir toplum olarak, aynı zamanda yaratıcılık ve yeniliğin öne çıktığı görsel becerilerin kullanımına her zamankinden daha çok ihtiyaç duyulan bir çağda yaşamaktayız. 20.yy.'da olduğu gibi 21.yy.'ın iletişim biçiminde de görselliğin önemli bir yere sahip olacağının söylenmesi yanlış olmayacaktır. Ancak günümüzde görsel öğelerin daha önceki zamanlara kıyasla işlevinin değiştiğini de kabul etmek gerekmektedir. Günümüz iletişim sürecinde görsel öğelerin dekoratif amaçlı işlevinin yerine iletişim amaçlı işlevinin önem kazandığını belirtebiliriz (İşler, 2002). Rutledge ve Mucciola sonraki binyılın Görsel Çağ olarak adlandırılabileceğini ve etkisinin büyük olacağını belirterek bu yeni görsel çağın insanların TV gibi teknolojileri daha sıklıkla kullanarak birbirlerini daha sık göreceğinden küresel bir topluluğa dönüşeceğini söylemişlerdir (Rutledge ve Mucciolo, 2001). Bu durum görsel çağın iletişim kurallarına uygun yeni anlamlandırmalar ve beceriler gerektireceğinin ve görsel becerilere önceki zamanlara göre daha çok ihtiyacımız olacağının bir habercisidir.

Aynı zamanda yaşadığımız bu yeni görsel çağda insanlar her zamankinden daha fazla bilgiye daha farklı yollarla ulaşabilme imkânına sahiptirler. Çok fazla bilgi ile karşı karşıya kalmak bilginin analizinin ve iletişiminin sağlıklı bir yol izlemesini de zorunlu kılmaktadır. Bilgi doğru ifade edilemezse bilgi karmaşıklığında boğulan

fikirlere dönüşebilme ihtimali yüksektir. Fikirleri bu karmaşıklıklardan kurtarmak için doğru bir şekilde ifade etmek gerekir. Bu ifade tarzına kısaca fikirleri resmetmek denebilir. Birey kavramsal bütünlüğü gözünde canlandırır ve anlatılmak istenen fikirlerin işine yarayan kısımlarını yaşamının devamında kullanmak üzere resimleyip görsel hafızasında arşivleyebilir. Fikirleri resmedebilmek onları hayata geçirmek ve gerçekleşmesi için yollar açmayı sağlayabileceğinden fikirler çizilemezse gerçekleştirilmeleri zorlaşabilir. Burada Görsel düşünme becerisi, yeni fikirler ve tasarımlar geliştirmek bu fikirleri etkili bir şekilde iletmek ve onları gerçek yapmak için başkalarıyla işbirliği içerisinde yaşamsal bir beceri olarak karşımıza çıkmaktadır. Düşünme süreci ile fiziksel çizimlerin birleştirilmesi düşünmeye odaklanmaya, düşünceleri göstermeye ve problem çözmeye yardımcı olduğu desteklenen bir olgudur. İnsanlığın varoluşundan bu yana erken mağara çizimlerinde düşünmenin görsellerle iletiminin ilk örneklerini görürüz.

Görsel düşünme, düşünceleri organize etmenin ve iletişim kurma becerilerinin geliştirilmesinin bir yoludur. Karmaşık ve anlaşılması zor bilgileri aktarmak için de iyi bir seçenektir. Bununla birlikte, görsel düşünmede temel kavramlar, sanat ve mimari gibi birçok tasarım disiplininin temel çalışma alanını da oluşturmaktadır. Aynı zamanda, sanat ve tasarım teknikleri de düşünce sürecini teşvik etmek için yollar açabilir. Örneğin sanat ve tasarım sürecinde yapılan eskizler bir görsel düşünme ürünüdür. Düşüncelerin ve fikir yapılarının soyut tasvirler yoluyla oluşturulmuş hali olan eskizler, düşünceleri kâğıda dökmenin sınırsız yollarını sunar. Eskizlerin anlamsız karalamalardan karmaşık bir düşünme aracına doğru gelişmesi çok fazla zaman alan bir süreçtir. Özellikle mimarlar için, fikirleri tasarımcıdan kullanıcıya ulaştıran etkili bir iletişim aracıdır. Sanat ile görsellerin eğitimle bütünleştirilmesinin tüm avantajlarına rağmen, ustalaşmak zor bir yetenektir. Temel olan ustalaşmak yerine görsel analiz konusunda gelişmeyi hedeflemektir (Colin, 2008).

II. Görsel Düşünme

Düşünme dış dünyayı anlama, iletişim kurma ve problem çözme gibi bir dizi becerilerin bütünüdür. Sternberg ve Grigorenko'ya göre düşünme becerileri analitik, yaratıcı ve uygulamalı düşünme olmak üzere üç bölümde incelenmelidir. Bilgiye dayalı problem çözme ve karar verme becerileri analitik düşünme içerisinde değerlendirilirken, problemler üstünde alışılmadık çözümler ve kararlar oluşturma becerileri yaratıcı düşünme içerisinde değerlendirilir. Uygulamalı düşünme ise günlük problemlere bu becerilerin uyarlanmasını içerir (Sternberg ve Grigorenko, 2000). Düşünme becerileri ve onları geliştirmeye dayalı görüşlerin yanında eğitim yaklaşımları da bu görüşlerle şekillenmiştir. Bu eğitim yaklaşımları içerisinde ele alınabilecek olan Düşünme temelli sorgulama yöntemi düşünme becerileri programlarında kullanılan en etkili yöntemlerden biridir. Bununla beraber düşünme temelli sorgulama yöntemi ile öğrencilerin, soru sorma yetisi ve merakı artarken yargıya varmalarının daha sağlıklı olduğu görülür. Aynı zamanda bu yöntemle öğrencilerin önyargıları zayıflar, sonuca sağlıklı ulaşma yetenekleri artar, farklı bakış açılarını değerlendirerek mantıklı bir sonuca varmaları kolaylaşır ve gelişen yaratıcı

düşünme becerileri ile yeni fikirler oluşturmalarının daha kolaylaştığı görülür (Fisher, 2006).

Düşünme kavramı bilişsel gelişime paralel olarak değişen ve gelişen bir kavramdır. Piaget, bilişsel gelişimin köklerinde bireyin yaşayışına dair etkenler bulunduğuna inanır. Çocuğun bilişsel gelişimini onun olgunlaşma süreçleri içinde değerlendirmiş ve çocuğun doğuştan gelen merakının da önemli etkilerine yer vererek açıklamıştır. Konuya Piaget'nin yaklaşımlarının tersine bir bakış açısıyla yaklaşan Vygotsky ise insanların düşüncelerindeki bilişsel ve yapısal farklılıkların zihinsel gelişmeyi beslediğini savunmuştur. Bununla birlikte bilişsel gelişimlerin amaçlar ve yaşantılarda bir araç olarak kullanılan dildeki kültürel değişimlerden kaynaklandığını da ileri sürmüştür. Vygotsky bu kültürel değişimlerin, ebeveynler ve diğer yetişkinler tarafından çocuklara rehberlik edilirken, güdülendirilirken ve öğrenme ortamını sağlarken çocuğa aktarıldığının da altını çizmiştir (Berger, 1994). Akılda üretilen görsel imgeler dış dünyanın anlaşılır olmasını sağlamak için üretilmektedirler. Bilişsel bir yaklaşımla Öğrenme söz konusu üretimi gerçekleştirebilir. Bilişsel öğrenme kuramları, bireyin dış dünyayı tanıması ve anlaması için kullanılan zihinsel süreçlerin bütünü ve işleyiş şekliyle ilgilenen yaklaşımlardır (Alpan, 2008).

Bilişsel gelişimin bir sonucu olarak gelişen düşünme eyleminin işleyişinde iletişim kurmak için kod çözme ve kod oluşturmayla ilgili temel oluşumlar dikkat çekmektedir. Kod oluşturmak, akılda oluşturulan düşüncelerin diğer bireyler tarafından anlaşılabilir sembollere dönüştürülmesidir. Kodların çözülmesi ise bireylerin karşılaştığı sembolleri anlamlandırması ve mesajları anlama becerisidir (Ergin, 1995). Hem kodlama hem de kod çözme için gerekli olan sembollerden anlam veya mesaj çıkarma, diğer bir deyişle etkili iletişimi önemli ölçüde destekleyen bir beceridir. Curtiss'e göre sözel dile dayalı iletişimde kodlama becerileri olarak konuşma ve yazma, kod çözme becerileri olarak ise dinleme ve okuma eylemleri bağdaştırılır. Görsel dile dayalı olarak kurulan iletişimde kodlama becerisi olarak resim yapma, fotoğraf çekme gibi görsel ortamda düşüncelerin iletildiği eylemler konuşma ve yazmanın yerini alır. Kod çözme becerisi olarak da görsel dilde verilen mesajların anlamlandırılması ve yorumlanması sözel dildeki dinleme ve okumanın yerine geçmektedir (Alpan, 2008).

Kodlama ve kod çözme eylemlerini de içinde barındıran görsel düşünme eylemi, görsel dile dayalı olarak gelişen iletişimde önemli bir yetenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Görsel düşünme, Rudolf Arnheim'ın aynı isimli kitabı ile dikkatleri üzerinde toplayan bir kavram haline gelmiştir. Arnheim'ın belirttiği gibi görsel düşünme, "zihinlerin, bedenlerin, makinelerin ve toplumların yapısı ya da düşüncelerin işlevleri olan görsel biçimleri, varlığımızın altında yatan güç örüntülerinin imgeleri olarak görebilme yeteneğidir" (Arnheim, 2007). Arnheim, insan düşüncesinin görsel olduğuna inanmakta ve akıl yürütmenin, sözcükler ve sayılarla oynayarak düşünme yöntemiyle sınırlı olmadığını savunmaktadır.

Görsel düşünme, bireyin aklında soyut veya somut imgeler oluşması için gerekli eylemlerin gerçekleştiği süreçtir. Bu sürec alt aşamalardan oluşmaktadır. Görsel düşünmenin sağ beyinle ortaklaşa çalışmasının sonucu olan zihinsel eylemler, bilişsel

ve duyuşsal birikimlerden yararlanma, algılama, gözlemleme ve farkındalık olarak belirlenebilir. Bu aşamaların bir uygulanma sırası yoktur, çoğunlukla eş zamanlı çalışır. Görsel düşünme eyleminin uzaysal yönelimle gerçekleşen bilgi alışverişi sayesinde bu aşamalar arası işlemler sürekli bir sistematikte gerçekleşir (Yakın, 2012). Laseau mimaride grafiksel düşünme ile ilgili olarak yaptığı araştırmasında, gözlem yapmayı, algılamayı, ayrıntıyı fark etmeyi ve hayal gücünü geliştirmeyi görsel analiz yapmanın şartları olarak belirtmiştir (Laseau, 2001). Turgay ise, bakmak ve görmek arasındaki farkın, gözlem yapmayı meydana getirdiğini savunur (Turgay, 2003). Bakmak ile görmek eylemlerinin farkı görsel düşünme sürecinin tamamlayıcı özelliklerindendir.

Görsel düşünme becerilerinin gelişmesi için en uygun ortamlardan biri de sanat eğitimi ortamlarıdır. Sanat sınıfı, sanat müzeleri, sanat galerileri gibi ortamlarda yürütülen eğitim süreçleri öğrencilerin görsel oluşturma ve görselleri anlamlandırma süreçlerini ivmelendirmenin yanında etkili bir şekilde görsel dilin gramerinin öğrenileceği imkânlar sunar. Sanat eğitimiyle bireyler dış dünyayı görsel olarak sorgulama, algılama, anlamlandırma, analiz etme, eleştirel düşünme, sembollerle ifade etme, yeniden oluşturma gibi davranışlar kazandıran bir eğitim sürecinden geçerler. Akın (2010) müze ve sanat galerilerine ziyaretlerin sanat dersleri müfredatına daha yoğun bir şekilde alınmasının sanat eğitimi açısından algısal önemini vurgulayarak bu gezilerin okul, veli ve öğrenci işbirliği ile gerçekleştirilmesinin gerekliliğine dikkat çekmektedir. Arnheim da en etkili algısal düşünme eğitiminin ancak sanat eğitimi ile olacağının altını çizmiştir. Sanat eğitimi, bireye mevcut biçim ve tekniklerin öğrenildiği ve geliştirildiği bir ortam sunarken, bireyleri görsel karmaşıklığa karşı özgün yaklaşımlara ve problemleri görsel açıdan düşünmeye ve çözmeye alıştırır (Arnheim, 2007).

III. Görsel Düşünme Stratejileri; Teorik Boyutlar

Görsel düşünme ve ilgili görsel kavramlar sanat ve tasarım eğitiminde son yıllarda önemli bir rol oynamıştır. Kavram üzerinde birçok yönden ve bakış açılarından yaklaşımlar geliştiren araştırmalar yapılmıştır. Ancak deneysel çalışmalara yoğunlaşan Housen, Arnheim'ın açtığı yolda görsel düşünme ile estetik gelişim teorilerini destekleyen ve geliştiren bir dizi araştırma gerçekleştirmiştir. Arnheim ve Housen'ın araştırmalarının yanı sıra birçok araştırmanın uygulanması Görsel Düşünme Stratejileri (GDS) yöntemlerinin geliştirilmesinin ardındaki teorik temelleri ve oluşumu teşkil etmiştir.

Pedagojik açıdan bir sanat eserine bakarken estetik becerilerin nasıl geliştiğini araştıran Housen'ın odak noktası, izleyicinin bakış açısıyla bakabilmenin bu estetik gelişimi nasıl etkileyeceğinin belirlenmesi olmuştur (Housen, 2007). Estetik gelişmeyi adlandırabilmek için geldiği noktayı anlama arayışı, Piaget, Vygotsky ve Loevinger'i deneysel yaklaşımlara yönlendirmiştir. Araştırma birikimlerinin sonunda Housen tarafından estetik bir büyümeyi geliştirmek için sanat izleme deneyimini ölçen bir araştırma yöntemi geliştirilmiştir. Yirmi yılı aşkın süre boyunca sürdürülen araştırmalarla insanların sanat eserlerine bakarken nasıl düşündükleri değerlendirilebilmiştir. Ardından yıllarca öğretmenlik ve araştırmalar yapan, New York

Modern Sanatlar Müzesi (MOMA) sanat eğitimcisi Philip Yenawine ile işbirliği yapmıştır. Yenawine ve Housen, tecrübelerini ve uzmanlıklarını bir araya getirerek, sanatla kendi bağlarını kurmak için izledikleri şeyden izleyicilere kendi anlamlarını vermeye yardımcı olacak sanat öğretimi ile ilgili bir müfredat geliştirmiştir (Landorf, 2006).

İlk aşamada estetik gelişim teorisine dayanan etkili bir öğretim stratejisi olarak kurulan GDS, farklı estetik aşamalardaki izleyicilerin görsel dünyadaki güçlü ve görsel deneyimlerini ve ihtiyaçlarını karşılamak için zaman içinde geliştirilmiştir. Geniş bir yelpazede ve on yıllar süren çalışma sonuçlarına dayanan titiz araştırma yöntemleriyle zenginleştirilen yöntemin özü, önceden seçilmiş görsel imajlara karşı verilen yönlendirilmemiş tepkilere dayanan nitel mülakatlardır. Bu stratejilerin kullanılması zaman içindeki estetik gelişimin büyümesine hitap eden etkisi dolayısıyla müfredat ve program tasarımlarının revizyonu için yapıcı veriler sağlamıştır. Housen, estetik becerilerin beş aşamalı olduğunu ve bu aşamaların izleyicinin yaşına bağlı olmadığını tespit etmiştir (Housen, 2002). Kısaca, birinci evrede, izleyiciler hikâye anlatanlardır. Çoğu zaman öykülerde örülen sanat eseri hakkında somut gözlemler yaparlar. İkinci aşamada izleyiciler kendi algılarını, değerlerini ve doğal dünyadaki bilgilerini kullanarak sanat çalışmalarına bakmak için bir çerçeve oluşturmaya çalışırlar. Üçüncü aşamada izleyiciler bir sanat tarihçisinin analitik araçlarını kullanarak sanat eserlerini sınıflandırırlar. Dördüncü evrede izleyiciler çizgi, şekil ve rengin inceliklerini not ederek sanat eserlerini yorumlarlar. Son aşamada izleyiciler eser hakkındaki bilgilerini, belirli parçanın evrensel kaygılarla nasıl uyuştuğu hakkındaki bilgilerini birleştirirler.

GDS, öğretmen tarafından kolaylaştırılmış sanatsal tartışmalarla başlatılan ve hem öğretmenler hem de öğrenciler üzerinde olumlu etki yaratacak şekilde oluşturulmuş bir yöntemdir. Bu, öğretmenlerin ve okulların, temel görsel beceri ve davranışlarını öğrencilere verebilmelerinin aslında en basit yoludur. Aynı zamanda görsel okuryazarlık ve akranlar arasındaki işbirliğine dayalı etkileşimler haline dönüşen düşünme becerilerinin kazanılmasını sağlayan bir yöntemdir. GDS, şiirden matematiğe, fen ve sosyal araştırmalara kadar pek çok alanda derin düşünmenin ve öğrenme sürecini hızlandırmanın yollarını sunar. İlk temel tartışma konusu sanattır; çünkü öğrenciler, mevcut görsel ve bilişsel becerileri kullanarak kendilerine güven ve deneyim kazanabilir, ne yaptıklarını anlamaları için zaten bildiklerini kullanmayı öğrenebilir; daha sonra diğer karmaşık konuları tek başlarına ve akranlarıyla birlikte keşfetmeye hazırlanabilirler. Problem çözme süreci boyunca, öğrenciler akranlarının bakış açılarına saygı duyarken ve öğrenirken kendi fikirlerini sunmaya isteklilik duyarlar ve bu yollarla yeteneklerini geliştirirler. GDS, okullar için uygulanabilecek bir yöntemdir; bir tartışma yöntemi olarak, birçok sanat müzesinde kullanılır (vtshome, 2016).

Görsel düşünme stratejilerinin sınıf ortamında öğrencilerin becerilerinin geliştirilmesi için hedefleri ve amaçları vardır. Bir görsel sanatlar programı olarak GDS,

• Görsel sanatları anlamlandırmak ve irdelemek için öğrenci merkezli bir yöntem kullanır.

• Düşünmeyi, iletişim becerilerini ve görsel okuryazarlığı öğretmek için sanatı kullanır.

• Öğrenciler arasında saygılı ve demokratik işbirlikçi problem çözme becerisi için kolaylaştırılmış tartışmalar kullanır.

• Sözlü dil becerilerini geliştirmek için hevesli ve düşünceli bir katılım sağlar, sözlü ve yazılı yeteneğe aktarımı kolaylaştıracak görevler sunar.

• Bilgisayar becerilerini geliştirmek ve öğretmen hazırlığına yardımcı olmak için web'i kullanır.

• Sanatla bağlantıları vurgulamak ve bir toplum kaynaklarını öğrencilerin hayatlarına dâhil etmek için sanat müzesi ziyaretlerini teşvik eder

• Dil öğrencilerinden yüksek başarıya sahip öğrencilere, görsel okuryazarlığı ve büyük ölçüde geliştirilmiş sözel ve düşünme becerileri de dâhil olmak üzere beceriler geliştirir.

• Gözlem becerileri, düşünme becerileri ve yetenekleri ile karmaşık problemlere birden fazla çözüm bulma becerisini ölçülebilir biçimde arttırır.

• Sanat, dil ve sosyal araştırmalarda standartları karşılar ve okuma yazmada test puanlarını artırır (Landorf, 2006).

Gözlem üzerine kurulan bu öğretim yöntemi sanat yapıtlarının okul grupları tarafından yansıması ve analizi için eğitmen tarafından başlatılan ve denetlenen diyaloglarda üç temel soruya odaklanır. Bu sorular sırasıyla; Bu resimde neler oluyor? Bunu söylemene neden olan ne görüyorsun? Daha ne bulabiliriz? sorularıdır. Böylece, bu yöntemde eğitimcinin rolü aşırı ve sıkıcı bir içerik sunmak yerine kolaylaştırılmış ve diyaloga aracılık eden öğrenci fikirlerini kullanmak ve bu yolla kelime dağarcıklarını zenginleştirmektir (Unrath, 2014). Housen'in teorisi, insanların sanatla ilgili düşüncelerinin zamanla sanatla etkileşiminin bir sonucu olarak aşamalı olarak geliştiği üzerine kurulmuştur. Bu teori ile eğitime katılan bütün öğrenciler, sanat eseri hakkındaki düşüncelerini ifade etme fırsatı bulurlar. Öğrencilerin her biri katkılarından ötürü açıklama ve ifade biçiminde olumlu eleştiriler alırlar ve sanatı çok yönlü anlamaya yönelik bir araç olarak birbirlerinin yorumlarını değerlendirebilirler. Her katılımcıya yapılan yorum kabul edilmektedir. Öğretmenler aktif katılımı teşvik eder. GDS' de resim seçimi genel öğretim için çok önemlidir. Katılımcıların kolay anlayabileceği uzmanlık gerektirmeden yorumlanabilecek görseller seçilmelidir.

IV. Görsel Düşünme Stratejileri; Uygulama Boyutu

Görsel düşünme stratejileri, sanat yoluyla eleştirel düşünme becerilerini uyararak bilişsel ve estetik gelişim sağlayan etkili bir yöntemdir (Hailey ve ark., 2015). Görsel Düşünme Stratejileri aynı zamanda sınıf ortamında amaçlı tartışmaları güçlendirmek

için sanat kullanan bir öğretim yöntemidir. Bir sanat eserinin tartışılması, anlamlandırılması ve üzerinde düşünülmesi temel görsel okuryazarlık yeteneklerini geliştirmeye yardımcı olur ve süreç içerisinde daha karmaşık eleştirel düşünme ve akıl yürütme becerileri geliştirir. Housen'a göre GDS, öğrencilerin grup içinde işbirlikçi çalışmalarla başkalarının fikirlerini değerlendirmelerine olanak veren etkili bir öğretim yöntemidir ve öğrencilerin seçilen sıralı sanat görüntülerini fark edebilme yeteneklerini geliştirir, eleştirel düşünme ve kanıt ile akıl yürütme becerilerini geliştirerek kişisel yorumlarını açıklamalarına fırsatlar yaratır (Housen, 2002).

GDS, sınıf içinde veya bir müzede bir sanat eseri karşısında yapılan grup çalışmalarında kullanılırken eğitmenler aşağıdaki üç GDS sorusunu yazılı olarak öğrencilere yöneltirler.

Bu resimde neler oluyor?

Bu soru tartışmayı açan ilk sorudur. Kullanılan fiilin aktif olduğunu ve bu nedenle de aktif bir cevabı teşvik ettiğinin unutulmaması gerekir. "Ne görüyorsunuz?" ile başlamaktan kaçınmak gerekir çünkü bu soru sanatla ilişkilendirilmek yerine nesnelerin bir listesini ortaya çıkarmak eğilimindedir.

Bunu söylemene neden olan ne görüyorsun?

Bu soru öğrencilerin gözlemlerine delil sunmalarını ister. Görsel imge biçiminde kanıtlar vermek nispeten kolaydır ve öğrenilen beceriler için yazmada çok yararlıdır.

Daha ne bulabilirsin?

Bu soru, öğrencilere görsel ve eleştirel düşünme yeteneklerini daha ileri götürme ve genişletme fırsatı verir.

GDS'nin öğrencilerin akademik hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olabilecek erişilebilir ve stratejik bir müfredatı sağlayabileceğine inanılmaktadır. Bu stratejileri kullanan öğretmenler öğrencilerin görsel bilgilerini kullanmayı, görsel literatürleri hiçbir önkoşul bilgisi gerekmeden başlatırlar. Aynı zamanda, matematik, bilim, sosyal bilimler ve dil sanatları gibi belirli ders amaçlarını karşılamak için karmaşık görsel metinleri analiz etme becerisi geliştiren esnek bir görsel deneyimdir. Ayrıca GDS öğrencilerin kendi sosyokültürel bakış açılarını desteklediğinden ve yakın okuma süreçlerini tekrar ettiğinden dolayı avantajlı bir yöntem olarak seçilebilir (Yenawine, 2013).

GDS'nin uygulanma sürecinde sınıf ortamı dışında müzeler ve galeriler de etkili bir eğitim ortamı olarak kullanılmaktadır. Müzeler ve okullar, öğrencilerin sanat yoluyla öğrenmelerini kolaylaştırmak için birlikte çalışan uzun bir geçmişe sahiptir. Sanat müzeleri geleneksel olarak okul gezilerine tek seferlik turlar sunarken, giderek bu durum öğrencilere derinlemesine, kapsamlı öğrenme deneyimleri sunma çabası ile daha geniş kapsamlı yöntemler ve eğitim programları kullanmaya başlamışlardır. Amerikan müzelerinin neredeyse yarısının bir çeşit çok ziyaretli okul programı sunduğunu ve Öğrencilerin müzeyi yılda 2 ila 10 kez ziyaret ettikleri ve müzelerde ziyaret öncesi ve

sonrası faaliyetler gibi geniş deneyimler sunulmaktadır (Adams ve ark., 2003). Williams tarafından ifade edilen benzer bulgulara göre de öğrencilerin müze sergileri yoluyla görsel okuryazarlığın kavramlarına erişebildiğini ve eserin tanımını okumaksızın sanat eseri hakkında bilgiye ulaştırabilen gelişmiş yeteneklere yol açmaktadır (Williams, 2007).

Görsel düşünme stratejilerinin sınıf ortamında uygulanması yöntemini geliştiren Housen ve Yenewine'ın yanı sıra birçok araştırmacı, uzun süren eğitim projeleri tarafından öğrencilerde oluşan olası güçlü ve zayıf yönler ile olumlu gelişmeleri ortaya koyan çok sayıda uygulama çalışması yapılmıştır. İşbirlikçiler (Franco ve Unrath, 2014; Housen ve Yenawine, 2001; Yenawine, 1999) yöntemin uygulanması sürecinde özel önem vermişlerdir.

Housen, Byron Okul Bölgesi, Minneapolis Sanat Enstitüsü ile yapılan beş yıllık bir çalışmada GDS'nin öğrenciler üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Araştırma sonuçları, eleştirel düşünme gelişimine ve eleştirel düşüncenin diğer bağlamlara ile içeriğe transfer edilmesine neden olduğunu göstermişlerdir (Housen, 2002). GDS'nin eleştirel düşünme aktarımını geliştirdiği ve estetik büyümeyi uyaran etkisini test ettiğine dair kanıtlar buldukları açıklayan araştırıcılar, araştırma ile GDS'nin zaman içinde gelişmeyi hızlandırdığını ve öğrencilerin diğer alanlarda eleştirel düşünmesini sağladığını belirlemişlerdir. Housen ve DeSantis ise Amerika ve Doğu Avrupa'da son 20 yılda yaptıkları araştırmalara dayanarak, GDS müfredatının etkinliğini doğrulamışlardır (Housen ve DeSantis 2003). Öğretmenler, GDS müfredatına katılan öğrencilerin çoğunun daha hızlı okumayı, daha fazla kavrama becerisine sahip olmayı bu yolla kazandıklarını ayrıca, bütün kavramları ifade etme ve bütün düşünceleri bir cümleyle tamamlama kabiliyetlerini de bu yolla daha iyi bir şekilde öğrendiklerini bildirmişlerdir. On haftalık GDS müfredatını tamamladıktan sonra, öğrencilerin yazılarının da geliştiği belirlenmiştir.

Curva ve ekibi tarafından yürütülen bir uygulama araştırmasında, görsel düşünme stratejilerinin kullanıldığı ve üç yıl süren "Sanatla Vatandaşlık Projesi" görseller arasındaki ilişkiyi anlamlandırmayı amaç edinmiştir. GDS ile yürütülen çalışmayla müfredatın etkililiği ile ilgili önemli bulgulara ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin görsel okuryazarlık alanında önemli ölçüde yüksek büyüme oranları kaydedilmiş, bunun matematik, okuma ve vatandaşlık alanlarında da paralellik göstererek arttığı belirlenmiştir. Ayrıca diğer görüşlere saygı, hoşgörü ve işbirliği becerilerinin de geliştirildiği ortaya çıkmıştır (Curva ve ark., 2005).

Isabella Stewart Gardner Müzesi (ISGM) 2003 yılında eğitim bölümünden öğrencilerinin bir sanat müzesini çok ziyaretli program yoluyla öğrenme düzeylerini araştırmak, için üç yıllık bir hibe kapsamında İnovasyon Öğrenme Enstitüsü (ILI) ile ortaklaşa bir GDS çalışması yürütmüştür. Araştırma sonucunda katılımcı öğrencilerin eleştirel düşünme becerileri örneklerini önemli ölçüde ürettiklerini ve daha çok şey ifade ettiklerini ayrıca bu öğrencilerin düşüncelerine ilişkin kanıt sunma ihtimalinin de daha yüksek olduğu görülmüştür (Adams ve ark., 2007).

Estetik Gelişim, Yaratıcı ve Eleştirel Düşünme Becerileri Çalışması kapsamında San Antonio Okulu öğrencileri üzerinde uygulanan bir araştırmada GDS derslerini tamamlayan öğrencilerin estetik ve eleştirel düşünme gelişimlerinin, GDS almayan öğrencilerden belirgin biçimde daha iyi performans gösterdiği görülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre, görsel düşünme stratejilerine sahip öğrenciler eleştirel düşünme becerilerini bağımsız olarak sanat izleme deneyimlerine aktarmışlar, GDS tartışmaları yoluyla oluşturdukları bu becerilerini, sanat dışı nesnelerin bireysel olarak incelenmesine de aktarabilmişlerdir (Housen, 2002).

Grohe ve Egan GDS ile bir yıl boyunca yürüttükleri araştırma sonucunda Okul Ortaklığı Programı kapsamında deney grubundaki öğrencilerin eleştirel düşünme becerileri puanlarının kontrol grubundan daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Yöntemin kullanılmasının öğrenmeyi teşvik ettiğini ve sanat yapıtlarını anlamak, tartışmak, başkalarının görüşlerine saygı duymak gibi becerileri de geliştirdiğini vurgulamışlardır (Grohe ve Egan, 2013). Bu bulgular Greene, Bowen ve Kisida tarafından yapılan araştırmanın sonuçlarıyla da benzerlik göstermektedir (Greene ve ark., 2014).

V. Sonuç

Dış dünyayı anlama, iletişim kurma ve problem çözme becerilerinin bir bütünü olan düşünme eğitim arayışları içinde geliştirilen yeni yöntemler sıklıkla araştırılmakta ve kullanılmaktadır. Analitik, yaratıcı, tasarımsal, uygulamalı ve görsel düşünme gibi farklı düşünme şekilleri ile düzenlenen eğitim ortamlarının bu hedefe ulaşmada başarılı bir yol sunduğu belirlenmiştir. Gözlem yapmayı, algılamayı güçlendirmeyi, ayrıntıyı fark etmeyi, hayal gücünü geliştirmeyi hedefleyen görsel düşünme ile ilgili teknikler ve yöntemlerin, sanat ve tasarım eğitiminin yanında diğer alanlarda da son yıllarda önemli bir ivme kazandığı görülmüştür.

Görsel düşünme stratejileri sınıf ortamında amaçlı tartışmaları güçlendirmek için kullanılan bir yöntem olduğundan sanat dışındaki fen, matematik, dil dersleri gibi farklı alan derslerinde de kullanılabilecek etkili bir yöntemdir. Görselleri anlamlandırmak ve incelemek için öğrenci merkezli bir yöntem kullanan GDS, yaratıcı ve eleştirel düşünme becerilerini, iletişim becerilerini ve görsel okuryazarlığı öğretmek için sanatı kullanır. Öğrenciler içinde işbirliğine dayalı saygılı ve anlayışlı bir ortam oluştururken Gözlem becerileri, düşünme becerileri ve yetenekleri ile karmaşık problemlere birden fazla çözüm bularak problem çözme becerilerini ölçülebilir oranda arttırdığı da görülmüştür.

Görsel Düşünme Stratejileri kullanılarak yapılan araştırmalar gösteriyor ki; GDS öğrencilerin estetik algılarını geliştirirken, eleştirel düşünme, işbirlikçi çalışma ve iletişim becerileri ile görsel okuryazarlık becerileri ve problem çözme becerilerini önemli oranlarda geliştirmektedir. Estetik gelişimin yanı sıra görsel okuryazarlık ve akranlar arasında işbirliğine dayalı etkileşimleri güçlendirdiğinden dolayı GDS, okullarda uygulanabilecek etkili ve kolay bir yöntemdir.

Görsel Düşünme Stratejileri günümüz eğitim programlarının hedefleri için de etkili bir yöntemdir. Müzeler ve galerilerin yanı sıra okul ve sınıf ortamında da tercih edilmelidir. Ancak ülkemiz eğitim sisteminde öğrencilerin müze ziyaretlerinin çok az olduğu, yapılan ziyaretlerde eğitimciler tarafından uygulanan ziyaret öncesi ve sonrası uygulama çalışmaları gibi etkinliklerin yaygın olmadığı bilinmektedir. Eğitimci ve sanat eğitimcisi olarak çalışan kadrolarının yeterli olmamasından dolayı müzeler hedefledikleri eğitim amaçlarına ulaşamamaktadırlar. Öğrenciler için birçok yönden olumlu olacağı hesaba katıldığında, okulların müzelerde GDS içeren uygulamalı çalışmalar programlanması önerilmektedir. Müzelerde görev yapan sanat eğitimcilerinin eğitim gruplarında GDS ile kurulu eğitim çalışmalarına yer vermelerinin, 21. yy'ın becerileri olarak görülen görsel okuryazarlık, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, doğru ve saygılı iletişim ile problem çözme gibi birçok beceriyi geliştireceğinden müze eğitimleri önerilmektedir.

Kaynaklar

Adams, M., Foutz, S., Luke, J. & Stein, J. (2007). *Thinking Through Art Isabella Stewart Gardner Museum School Partnership Program.* Preliminary Research Results.

Adams, M., Luke, J. & Manuel, D. (2003). *Multiple-Visit Museum/School Programs in The Arts: What Do Students Learn?* Technical Research Report. Annapolis, MD: Institute for Learning Innovation.

Akin, N. O. (2012). "A practical study of visual culture conveyance.", *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 51, 672-676.

Akin, N. O. (2010). "Sanat eğitimi problemi ve öğrenci velileri.", *e-Journal of New World Sciences Academy Vocational Education,* 2C0029, 5, (4), 177-185.

Alpan, G. (2008). "Görsel Okuryazarlık ve Öğretim Teknolojisi.", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 74-102.

Arnheim, R. (2007). *Görsel Düşünme*. Çev: Rahmi Öğdül, H. Barışcan, & S. Sökmen (Eds.).

Berger, K. S. (1994). *The Developing Person*. Through Life Span, New York: Worth Publishers Inc.

Colin, W. (2008). *Visual Thinking for Design* ([Repr.]. ed.). Burlington, Mass.: (Morgan Kaufmann Series in Interactive Technologies) 1st Edition,

Curva, F. & ve ark. (2005). Associates *Artful Citizenship Project* Three-Year Project Report. Program Evaluation Report. The Wolfsonian, Inc.

Ergin, A. (1995). *Öğretim Teknolojisi İletişim*, Ankara: Pegem Yayıncılık.

Fisher, R. (2006). "Still Thinking: The Case for Meditation with Children." *Thinking Skills and Creativity* 1.2: 146-151.

Franco, M. & Unrath, K. (2014). "Carpe Diem: Seizing The Common Core with Visual Thinking Strategies in The Visual Arts Classroom", *Art Education* 67 (1), 28-32.

Greene, J. P., Kisida, B. & Bowen, D. H. (2014). "The Educational Value of Field Trips." *Education Next* 14.1.

Grohe, M. & Egan, S. (2013). School Partnership *Program 2013 Follow Up to 2008-09 IMLS Study*

http://vtshome.org/wp-content/uploads/2017/04/IMLS-Follow-Up-Report.pdf. (2016).

Hailey, D. Miller, A. & Yenawine, P. (2015). "Understanding Visual Literacy: The Visual Thinking Strategies Approach" *Essentials of Teaching and Integrating Visual and Media Literacy*. Springer International Publishing,. 49-73.

Housen, A. & Yenawine, P. (2001). "Visual Thinking Strategies: Understanding The Basics". *VUE: Visual Understanding in Education*.

Housen, A. (2002). "Aesthetic Thought, Critical Thinking and Transfer." *Arts and Learning Research* 18.1.

Housen, A. & DeSantis, K. (2003). *Very Nice to My Visual Imagination Memory. An Inquiry into The Aesthetic Thinking of People Who Are Visually Impaired. In ES Axel, & NS Levent (Eds.), Art beyond sight*, 430-443.

Housen, A. (2007). "Art Viewing and Aesthetic Development: Designing for The Viewer", *In P. Villeneuve (Ed.), From periphery to center: Art museum education in the 21st century*, pp. 172–189, Reston, VA: National Art Education Association.

Institute for Museum & Library Services (2002) *True Needs, True Partners: Museums Serving Schools.* Survey Highlights. Washington, DC: IMLS.

İşler, A. Ş. (2002). "Günümüzde Görsel Okur Yazarlık ve Görsel Okur Yazarlık Eğitimi", *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* XV (1), 153-16

Landorf, H. (2006). "What's Going on in This Picture? Visual Thinking Strategies and Adult Learning." *New Horizons in Adult Education and Human Resource Development* 20.4: 28-32.

Laseau, P. (2001). *Graphic Thinking for Architects & Designers.* Canada: John Wiley & Sons, Inc. (2001).

Sternberg, R. J. & Grigorenko, E. L. (2000). *Teaching for Successful Intelligence.* Arlington Heights, USA: Skylight Training and Publishing Inc.

Rutledge, P. A. & Mucciolo, T. (2001). *Using Microsoft PowerPoint 2002*, Que Publishing, 690.

Turgay, O. (2003). *Mekân Tasarımının Oluşumunda Biçim-İçerik Etkileşimine Görsel Değerler Açısından bir Yaklaşım. (Yayımlanmamış* Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Williams, P. (2007). *Memorial Museums: The Global Rush to Commemorate Atrocities*. Berg Publisher.

Yakın, B. (2012). *Tasarım Sürecinde Görsel Düşünme ve Görsel Anlatım Ilişkisine Analitik Bir Yaklaşım*, *(Yayımlanmamış* Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.

Yenawine, P. (1999). *Theory into Practice*. Congress Aesthetic and Art Education: a Transdisciplinary Approach. Fundación Calouste Gulbenkian, Lisboa.

Yenawine, P. (2013). *Visual Thinking Strategies: Using Art to Deepen Learning across School Disciplines*. Harvard Education Press. 8 Story Street First Floor, Cambridge, MA 02138.